

Caii zboară la clasa business.

Povestiri despre om și animale în Orientul Mijlociu

Olaf Koens

Publicat la editura: Nijgh & van Ditmar

Persoane de contact pentru foreign rights: Jolijn Spooren (j.spooren@singeluitgeverijen.nl) și

Martijn Prins (m.prins@singeluitgeverijen.nl)

Traducerea și prezentarea fragmentului: Oana Marin (oanamarin7@gmail.com)

Titlu original: *Paarden vliegen business class. Verhalen over mens en dier in het Midden-Oosten* (2019)

Autor: Olaf Koens

Număr de pagini: 240

Traduceri apărute: Knesebeck Verlag, 2021 (limba germană)

Despre *Caii zboară la clasa business. Povestiri despre om și animale în Orientul Mijlociu*

”Cu cât știi mai multe despre oameni, cu atât mai mult o să îți la animale.”

”Ce vreau să te întreb,” fac eu o încercare, ”este cum procedezi de fapt în această privință. Voi veniți în ajutorul animalelor și este o muncă foarte frumoasă, care aduce satisfacții – asta văd și eu. Dar nu ar fi mai bine să veniți în ajutorul oamenilor?”

Olaf Koens (1985) este corespondent în Orientul Mijlociu pentru postul de televiziune olandez RTL Nieuws și în prezent locuiește la Istanbul. Se declară a fi un iubitor al literaturii ruse. În anul 2014 a fost ales jurnalistul anului în Țările de Jos de către Villamedia, iar *Caii zboară la clasa business* este cea de-a treia carte a sa. (Fotografie: Ilja Keizer)

Subtitlul *Povestiri despre om și animale în Orientul Mijlociu* este cât se poate de explicit, autorul purtându-ne prin intermediul celor treisprezece istorisiri de-a lungul acestei regiuni, inclusiv în zonele de conflict. Fiecare narațiune pornește de la un fapt divers, real, având drept protagonist o necuvântătoare. Folosind instrumentele jurnalismului de investigație, interviul și ancheta, Olaf Koen retrasează parcursul de cele mai multe ori la limita dintre absurd și hilar ale unor animale prinse între părțile beligerante (păsări migratoare acuzate de spionaj) sau folosite drept simboluri ale statutului și ale puterii (caii pur-sânge, dromaderii, șoimii).

Peripețiile necuvântătoarelor sunt un prilej pentru a expune contrastele din această zonă și specificul local, cu umor și foarte multe informații de la sursă.

Delfinul alb Aydın, o beluga, scapă de la o bază navală rusească din Marea Neagră și ajunge în orașul de coastă Gerze, din Turcia, unde este primit cu prietenie, hrănit din abundență și devine o atracție turistică. A durat doar două luni, pentru că rușii au venit să îl ia înapoi. Îl antrenaseră pentru detectarea minelor marine. A mai reușit o dată să scape și a fost primit cu bucurie în Gerze.

În povestirea care dă titlul cărții, Olaf Koens zboară alături de 69 de cai înspre Țările de Jos. Pe parcursul zborului, caii stau în picioare, iar turbulențele le pot fi fatale. Picioarele le sunt sensibile și se pot rupe când avionul dă de un gol de aer și pierde brusc în altitudine. Așa că piloții ocolesc orice zonă de turbulență, indiferent de costurile suplimentare generate.

Un vânturel roșu care are la picior un inel pus de Universitatea din Tel Aviv este prins într-un sat din Turcia și suspectat de spionaj. O barză din Ungaria este băgată la închisoare în Egipt. În schimb, șoimii șeicilor beneficiază de o clinică specializată, ultramodernă, în Abu-Dhabi, care le este dedicată în exclusivitate.

Pentru animalele abandonate se organizează acțiuni de salvare, dar pentru oameni, granițele rămân închise ermetic. Pe de o parte, înțelegi aceste eforturi, de a le ajuta pe patrupeze, de exemplu. Animalele au puterea de a-i face pe dușmanii cei mai înverșunați să ajungă la un numitor comun, iar unele povestiri îți dau speranța că felul în care se negociază eliberarea unui animal ar putea fi un exemplu pentru modul în care oamenii s-ar putea trata reciproc - cu respect.

Pe de altă parte, jurnalistul se întreabă cum este posibil totuși să salvezi un leu slăbit dintr-o grădină zoologică din Bagdad, dar pe refugiați să-i abandonezi în taberele lor sau să-ți ții animalele în aer condiționat, dar pe imigranți să-i lași să leșine în soare.

Răspunsurile sunt lăsate în seama cititorului.

(Adaptat după Bieblog Hengelo, Natuurlijk Paarden și Paarden Columns)

Fragmente traduse în limba română

Paginile 13 - 33 și 230 - 233

CUVÂNT ÎNAINTE

Tata nu stă niciodată de două ori, una după alta, pe același scaun. De când îl știu, se lasă să cadă cu zgomot într-un fotoliu adânc, pe un taburet de lemn, pe un scaun de birou sau unul obișnuit, la masa de bucătărie. Șade, citește ziarul, scrie sau mănâncă. Când se ridică, locul îi este luat repede de unul dintre animalele de casă. Majoritatea oamenilor ar da pisica rapid la o parte sau i-ar da de înțeles cățelului că poate să stea pe jos, dar sigur nu pe scaun.

Tata nu făcea așa.

Dacă o pisică tocmai s-a pus să doarmă pe o pernă de pe scaunul pe care a stat el, se duce el să stea altundeva. Dacă nu e niciun loc, ia cu grijă în brațe perna cu tot cu pisică și o pune pe jos. Acasă la părinții mei, cățeeii înșiși au voie să se întindă în fotolii – tata ia fără să se plângă un taburet și se așază alături.

De patruzeci de ani mama îi tot zice să stea pur și simplu pe scaun.

”Lasă să stea animăluțul ăla,” răspunde atunci tata, pe un ton împăciuitor.

Animalele de casă s-au schimbat de-a lungul anilor. Au fost pisici siameze, motani roșcați, un labrador auriu, câțiva dogi danezi, un newfoundlander (câine de rasa Terra Nova), un bouvier (câine ciobănesc de Flandra). Obiceiul a rămas în tot acest timp același: câinii și pisicile iau cel mai bun loc din casă, tata se așază mereu în altă parte. Mă uit întotdeauna cu mirare la tata, ditamai omul, pe un taburet micuț de lemn.

”Da, băiete,” zice el la intervale regulate.”Cu cât știi mai multe despre oameni, cu atât mai mult o să îți la animale.”

Cu propoziția asta pune punct unei conversații dificile sau trage linie după mesajele pline de orori. De vorbit, nu vorbește mult. Tata ascultă. Când, aici la noi în sat, a fost comisă o crimă îngrozitoare, când se arătau atacuri violente la știri – tata asculta. Când am fost victima bullyingului la școală sau când m-am întors de pe linia frontului din vreun război – tata asculta. Și după fiecare convorbire dificilă sau care te umple de tristețe, el încheia invariabil cu propoziția: ”Cu cât știi mai multe despre oameni, cu atât mai mult o să îți la animale.”

Televizor în culori am avut de-abia cândva pe la începutul anilor nouăzeci. Stătea pe o cutie de lemn, lângă niște plante de apartament măricele. Mama se uita la filme artistice și polițiste – aveam voie să mă uit la Jurnalul pentru Copii. Și câteodată la știrile pentru cei mari. Când imaginile războiului din Balcani sau ale conflictelor fără de sfârșit din Orientul Mijlociu

erau prea puternice, mama îmi acoperea ochii cu mâinile ei. ”Nu te uita, Olaf. Nu te uita, dacă-ți zic!” spunea. ”Ce nenorocire!”

Acum eu însumi transmit acele imagini. În calitate de corespondent în Orientul Mijlociu, urmăresc războaiele, loviturile de stat, protestele, violența, speranța, suferința și opresiunea. Știrile nu se mai petrec într-un colț al camerei. De când călătoresc în interes de serviciu în zonele de război, văd în fiecare zi violența la care un om îl poate supune pe alt om. Când omul își atacă propria specie, nu există limită pentru ororile care decurg de aici.

În mijlocul atâtor nenorociri, am început să fiu din ce în ce mai atent la animale. Bineînțeles, omul le ține legate pe animale. Le prindem și le închidem. Le punem să are, să împingă, să care, să alerge. Le îndopăm și le mâncăm. Dar când animalele sunt închise, în mijlocul suferinței umane, când în oroarea războiului sau a unui regim corupt, viața unui om nu mai valorează nimic, atunci se schimbă ceva în felul în care oamenii se uită la animale. Din ce în ce mai des mi se pare plauzibilă ideea că oamenii țin mai mult la animale decât la propria specie.

Din zonele de război de unde transmit, spre marea mea uimire, sunt salvate animale din grădini zoologice. Nu se precupețesc nicio cheltuială și niciun efort ca să se amelioreze condițiile de viață ale animalelor care își duc traiul între părțile beligerante. Sunt tratate și luate în grijă de către echipe internaționale de iubitori de animale. Acolo unde este cazul, grădini zoologice întregi sunt evacuate spre zone aflate în siguranță.

În statele din Golf, în orașe efervescente ca Dubai, Doha și Abu Dhabi, șoimii, dromaderii și caii sunt tratați mai bine decât milioanele de pakistanezi sau indieni care au venit la muncă. Animalele sunt adăpostite în grajduri cu aer condiționat, oamenii locuiesc în containere de transport maritim, pline ochi de paturi supraetajate. Muncitorii imigranți cad extenuați de pe schele, sub șfichiuirea soarelui, iar animalele, atunci când e prea cald pentru ele, sunt transportate cu avionul la clasa întâi către o țară mai puțin călduroasă.

În Orientul Mijlociu animalele sunt luate drept spioni. Un vultur care zboară dinspre Israel este, dintr-odată, un vultur israelian în țările vecine. Motiv suficient ca să fie doborât cu pușca, prins sau condamnat. Și, câteodată, tocmai ca să fie salvat. Animalele devin simboluri. Când ne pierdem propria umanitate, ne agățăm cu toată puterea de un animal.

În ziua în care vreau să predau cartea asta la editura din Amsterdam, primesc un apel de la un număr necunoscut.

”Olaf?”

”Da?”

”Robert la telefon.”

”Da?”

”Robert. Cu leul. Din Bagdad.”

Cu o jumătate de an în urmă, în ianuarie 2019, apare un mesaj pe platforma de crowdfunding GoFundMe: ”Suntem un grup format din membri ai ministerului olandez de apărare. Am văzut recent un leu în centrul Bagdadului. [...] Leul are un an și jumătate și trăiește acolo în niște condiții îngrozitoare. [...] scopul nostru final este să îl eliberăm.”

În 19 zile, 296 de persoane au strâns laolaltă pe pagina de crowdfunding 10.528 de euro.

Poliția militară olandeză păzește ambasada din Bagdad și consulatul din Erbil. În fața intrării la postul de supraveghere din capitala irakiană stau oameni înarmați până în dinți, în uniforme albastre. Una din sarcinile lor este să-i însoțească înapoi acasă pe jihadiștii olandezi – mai ales femei și copii. Cei mai mulți luptători străini din ISIS sunt bărbați, majoritatea și-a pierdut viața. Femeile și copiii rămân în urmă, în tabere. Unele țări își caută activ cetățenii în acele tabere, Țările de Jos nu fac asta. Premierul a afirmat deja acum câțiva ani că ”ar fi mai bine să moară pe acolo decât să se întoarcă aici”. Cine bate singur la ușa ambasadei va fi trimis înapoi în Țările de Jos și adus în fața unui judecător, dar copiii nu sunt căutați prin orfeline sau în tabere.

”Nu pot să spun prea multe pe subiectul ăsta,” zice Robert.

”Înțeleg prea bine, dar ați reușit?” întreb eu.

”Mâine dimineață ajunge leul pe aeroportul din Maastricht.”

Îți lasă un gust amar. Pe copii nu-i aducem înapoi, dar pe leu da. Când mă uit câteodată la reportajele pe care le fac eu însumi, simt mâinile mamei în fața ochilor. Îl văd pe tata cum stă și se gândește. În ultimii ani am învățat cum e cu războaiele, am văzut ce își fac oamenii unii altora. Și am început să țin din ce în ce mai mult la animale.

Istanbul, iulie 2019

ȘOIMUL

În vara lui 2013, un agricultor dintr-un sat micuț din Turcia, Altinayva, prinde un șoim¹ într-o livadă. Pasărea cu ochi negri, cioc ascuțit și penaj năpârlit, cu pete, este slăbită, s-a rătăcit sau este obosită. La piciorul drept are un inel pe care este gravat 24311 TEL AVIVUNIA. Ce face pasărea în Altinayva nu știu sătenii. Ce știu ei prea bine e că Tel Aviv este un oraș din Israel și că inelul ăsta nu poate să însemne lucru bun. Sătenii au sunat la ocolul silvic, cei de acolo și-au sunat șefii de la Ankara și într-un final s-a hotărât ca pasărea să nu fie eliberată decât dacă se stabilește clar că nu e vreun spion.

Câteva zile mai târziu, Șoimul 24311 este dus la facultatea de medicină veterinară de la Universitatea Eufurat, din Elaziğ, la aparatul röntgen. Fotografia șoimului, acum botezat deja "agent israelian", este pe prima pagină a ziarelor și este arătată în jurnalele televizate de știri la nivel național.

***

Șoferul de taxi se îndreaptă în mare viteză de la Elaziğ spre vestul Turciei. Barajele delimitează pe Eufurat bazine de apă mari ca niște lacuri. Stâlpi de electricitate și autostrăzi slutesc întinderile de un galben-ocru. În provincie se vede foarte bine ce puseu de creștere are Turcia – aeroporturi, spitale, autostrăzi sunt construite într-un ritm accelerat. Eufuratul poate dintr-odată să ia altitudine. Treci peste un pod pe dedesubtul căruia râul curge furios, despărțindu-se în mai multe fire de apă, dar dacă dai o curbă, un timp nu mai vezi râul și brusc își face apariția la orizont apa rece, de un albastru închis, provenită de la ghețari.

"Aici e," îi spun șoferului, după o oră. "Aici trebuie să oprim."

"Dar nu-i nimic aici," spune el.

Pe marginea drumului este o stație de autobuz cu o jumătate de cupolă cu o țeavă de oțel, care ar trebui să semene cu un minaret. Resturile de pe jos arată că adăpostul de autobuz

---

¹ Șoim din specia *Falco tinnunculus*, numit și vânturel roșu. (n.trad.)

este folosit mai ales pentru a bea pe ascuns bere. Facem la dreapta, pe un drum de pietriș, care o tot ia în sus, până când văd o plăcuță: Altinayva.

Sătucul parcă e lipit de coline. În piață este o țâșnitoare de apă, bazinul este tulbure și plin de alge. O școală, o moschee, dar nici picior de om. Un câine trece pe lângă noi cu un cățeluș în gură. Apoi vine un bătrân să vadă care-i treaba.

”De ce ai venit? îl întreabă pe șoferul de taxi.

”Pentru șoim,” zic eu.

”Mi-l amintesc încă foarte bine,” zice bătrânul. ”Dar asta a fost cu ani în urmă, doar nu bați tot drumul până aici pentru atât?”

Schițez un zâmbet.

Bătrânul lasă să-i cadă țigara pe jos. În Turcia, la țară, nu se fumează țigări occidentale, cu filtru, din pachete, ci tutun de la kurzi, adus prin contrabandă de dincolo de munții mai jos de Eufurat. Arată ca rumegușul și este rulat în hârtie de bumbac arăbească. Dă din cap și o ia din loc.

Altinayva are drept conducător un muhtar, o veche denumire și funcție otomană. Muhtarul este cel mai în vârstă din sat, persoana care se ocupă de toate treburile administrative și ia hotărârile de zi cu zi. În Turcia, muhtarii sunt aleși.

Muhtarul din Altinayva se numește Ismail Aktaş, iar pentru întrevvedereea noastră și-a luat un sacou mult prea mare.

Mă așteaptă în pridvorul căsuței lui. În stânga și în dreapta lui sunt grămezi de câțiva metri înălțime de surcele. E decembrie, frigul adevărat de-abia de-acum vine.

Înăuntru este cald, dar Aktaş stă cu sacoul pe el. Soția muhtarului stă – ca și noi – pe jos. Nu aude prea bine. Aktaş propune să luăm întâi micul-dejun, tocmai ce s-a trezit.

De când locuiesc în Turcia mănânc din nou dimineața. Micul-dejun este sfânt în Turcia. În Țările de Jos sau în Rusia sar liniștit peste micul-dejun, iar peste mesele copioase care mi se servesc prin alte părți în Orientul Mijlociu, la fel. Dar în Turcia nu trece zi să nu mănânc la micul-dejun pâine, brânză albă turcească, ouă, măslin și fructe confiate.

În dimineața aceea la ora cinci m-am trezit, în Istanbul. Am făcut aproape două ore cu avionul, trei ore cu mașina. Aici, la peste cinci sute de kilometri depărtare, o să luăm micul-dejun.

”Cu mare plăcere,” zic.

”Micul-dejun,” zice Aktaş către soție.

”Ce?”

”Să luăm micul-dejun!”

”Da,” zice ea. Se uită visătoare în gol.

”Hei, micul-dejun!”

”Da.”

E tot o tăcere apăsătoare. Aktaş se uită poruncitor la soție.

”Ia zi. Vrem și noi să mâncăm de micul-dejun!”

”A, da. Micul-dejun.”

Femeia se ridică grăbită în picioare. Un sfert de oră mai târziu se întoarce cu un șervet mare și o tavă. Șervetul trebuie să-l punem peste picioare. Suntem serviți cu ouă proaspete, măslina de la conservă, sirop dulce de dudge.

După ce mâncăm, muhtarul se lasă satisfăcut pe spate. Își rulează o țigară din tabacul ca rumeșul și începe să povestească.

”S-a întâmplat aici, în apropiere – șoimul a fost prins în afara satului. Toată lumea se agitase pe chestia asta, oamenii credeau că pasărea avea un cip, că voiau să ne spioneze din străinătate. L-au dus cu mașina la spitalul din Elaziğ. Atunci încă nu știam nimic,” zice el.

”Dar dacă este arestat vreun spion, oamenii îl sună totuși pe muhtar?” întreb eu.

”Așa ar trebui, da.”

”Dar nu a fost așa?”

”Nu eram de prea multă vreme ales drept muhtar,” zice el oarecum rușinat. ”Nimeni nu mă suna pe atunci.”

Când mă duc la wc, muhtarul îmi zice pe șoptite șoferului de taxi că e certat cu săteanul care a prins șoimul. Nu mai vorbesc unul cu altul. Muhtarul crede că săteanul voia să profite de pe urma păsării exotice. Că voia să-l vândă sau să ia răscumpărare, dacă era rost de așa ceva. Săteanul s-a mutat între timp la Istanbul.

”Cred că a fost dezamăgit din cale-afară, căci autoritățile s-au implicat rapid și a trebuit să-și ia adio de la bani. Să nu-i spui olandezului ăla înalt, nu trebuie să știe chestia asta.”

Când m-am întors, am băut ceai dintr-un samovar care bolborosea. ”Uite, când au văzut inelul ăla, toți au devenit suspicioși,” continuă muhtarul. ”Israel este totuși o țară dificilă.”

Israel și Turcia au relații diplomatice depline. Dacă pe aeroportul Ben Gurion din Israel te uiți la tabela de plecări, vezi că Turcia este pentru Israel poarta către restul lumii. În fiecare zi sunt o duzină de zboruri dus și întors. Neînțelegerile sunt doar de fațadă.

În ziua în care sunt la Altınayva, președintele turc Recep Tayyip Erdogan și premierul israelian Benjamin Netanyahu își aruncă reciproc cuvinte grele. Netanyahu îl numește pe Erdogan ”ocupantul Ciprului de Nord, a cărui armată măcelărește femeii și copiii în satele kurde din Turcia și în afara ei”.

De la Istanbul, Erdogan îl numește pe Netanyahu hain. ”Ești asupritorul, conducătorul unui stat care promovează teroarea. Dai cu șutul în femeii și copiii în timp ce poliția ta îi bagă la răcoare.”

Ministerul turc al Afacerilor Externe Çavuşoğlu merge și mai departe: îl numește pe Netanyahu ”măcelarul din vremurile noastre”, care pune să-i omoare pe mii de palestinieni nevinovați și să bombardeze copiii de pe plaje.

Netanyahu reacționează la acestea afirmând că Erdogan este un dictator antisemit. ”Este obsedat de Israel pentru că propria lui țară devine pe zi ce trece din ce în ce mai mult o dictatură.”

Este fascinant să vezi cum cei doi oameni politici îndrăznesc să spună adevărul unul despre altul. Când îl întreb pe Aktaş ce părere are, ridică din umeri și îmi propune să dăm o tură prin sat.

Ia o haină călduroasă peste sacou și urcă surprinzător de repede un dâmb abrupt, înspre școală. ”Când eram tânăr erau 75 copii la școală. Adevărat îți zic. Acum e închisă de ani buni. Satul ăsta e mare, sunt multe case, dar cred că doar zece sunt locuite.”

Când întreb de ce, își freacă degetul mare de vârfulurile celorlalte degete, gestul universal pentru bani.

”Cine a cumpărat mai demult un apartament în Istanbul este acum bogat. Am fost și eu la Istanbul, toată lumea din satul nostru mergea la Istanbul. Acolo era de lucru, puteai să faci bani, să economisești. Nu am putut niciodată să cumpăr un apartament, s-a îmbolnăvit tata.”

”Mai aveți totuși un imam?” întreb.

Aktaş zâmbeste. ”Mai avem, doar că iarna e la cursuri.”

Ne îndreptăm spre punctul cel mai înalt din Altınayva. E decembrie, cenușiu și întunecat. Dealurile de cealaltă parte a văii sunt de un verde închis.

”Tinerii se vor întoarce odată la sate, și în satul nostru la fel,” zice Aktaş.

”No way, tăticule,” zice dintr-odată șoferul de taxi. ”Tinerii nu se întorc niciodată cu adevărat. Ce-a fost, a fost. Ai rămas ultimul.”

”Dar așa scrie la carte. Așa scrie în Coran,” zice Aktaş.

”Multe mai stau scrise în cartea aia a ta.”

Muhtarul pare dezamăgit. Mă uit la trunchiurile groase ale unor gutui tăiați.

”Ce crezi,” întreb, ”era șoimul ăla un spion sau nu?”

Aktaş ezită. ”Știm, bineînțeles, că sunt folosite păsări pentru astfel de treburi. Dar când am văzut radiografia, pentru mine a fost totul clar – nu, nu era spion. Săptămâni întregi a rămas șoimul subiectul zilei, alții erau cu adevărat convinși că Israel și-a trimis spionul la noi în sat. Mai mult de atât, bărbatul care l-a prins tot mai crede că era un spion!”

Apoi se aude chemarea la rugăciune.

”Stai așa,” zic, ”imamul nu era la cursuri?”

Aktaş râde. ”E o casetă. Un computer calculează precis când trebuie să ne rugăm și pune automat azan-ul potrivit. Un aparat foarte scump, dar foarte practic.”

”Oare aş putea să mai vorbesc cu săteanul care a prins șoimul?” întreb.

Nu-mi răspunde în niciun fel

Când ne luăm la revedere, muhtarul se urcă înapoi pe dâmb, ca să fie sigur că am plecat din sat cu mașina. La întoarcere, drumul trece pe lângă sălcii, pe lângă rânduri de gutui. Înainte să intrăm pe autostradă, văd ceva în aer. Șoferul oprește la o moschee micuță. Căscăm ochii în sus. Sus pe cer planează o pasăre. Pare că ar sta pe loc. Fără urmă de îndoială, este un șoim care se roagă.

***

În ziua următoare mă duc în campusul Universității Eufrat din Elaziğ. E un complex vast, plin de clădiri de beton, care și în Uniunea Sovietică ar fi la locul lor. Campusul este atât de mare încât mașinile din traficul citadin o iau pe acolo ca să scape de ambuteiaje. Doar moscheea este nou-nouță, un colos de un alb strălucitor, aflat în construcție. Picturile caligrafice au fost deja aplicate pe cupolă, dar ziduri încă nu sunt.

Facultatea de Medicină Veterinară se găsește în cel mai îndepărtat colț al campusului. Studenții se fâfâie încolo și încioace. Crescătorii de animale, cu noroiul încă pe cizme, trag de niște tăurași, traversând terenul. Universitatea funcționează drept centru de formare, clinică veterinară și ca adăpost de urgență pentru animale sălbatice.

În mod cert, acum cinci ani a fost adus aici șoimul 24311, dar la universitate, oamenii își amintesc încă foarte bine incidentul cu pasărea.

”Bineînțeles, spionul israelian,” chicotește tânăra de la recepție, care are o claie de păr creț impresionantă. Îmi toarnă ceai într-un pahar și se duce să-l aducă pe directorul facultății.

Profesorul Mükremin Apaydin este un om înalt, impunător. Pe peretele din fața biroului său este un ecran ca de televizor pe care se văd imagini de la șaisprezece camere de luat vederi. Peste tot se poate uita, în adăposturi, în sălile de curs, în timpul autopsiilor sau operațiilor. Deasupra scaunului de birou este pe perete un poster mare al lui Atatürk, întemeietorul republicii Turcia. În timpul întrevederii, profesorul se joacă cu un cuțit de deschis scrisori, pe care este se regăsește aceeași imagine ca în poster. Seamănă unul cu altul, același chip impunător și cu pomeți înalți.

”Credeți că șoimul era un spion?” întreb.

”Păsările răpitoare pot fi antrenate”, răspunde Apaydin. ”Dacă le dai o sarcină simplă, o țintă clară, atunci faci ceva cu ele. Dar bineînțeles că nu poți să controlezi o pasăre sălbatică. Asta-i o prostie. Am citit într-adevăr că, în al Doilea Război Mondial, rușii au antrenat câini ca să comită atacuri sinucigașe asupra trupelor nemțești. Dar un spion zburător, sau o cameră de luat vederi la un șoim? E absurd.”

Totuși este mulțumit de tevatura din jurul micuțului șoim. ”Asta arată din nou cât de importantă este cercetarea științifică. Se tot vrea să se uite aspectul ăsta. Este bine să stabilim exact cum se deplasează păsările și ce schimbări putem observa în această privință. Să ne gândim la influența pe care populația de păsări o are asupra răspândirii bolilor. Un studiu aprofundat este de o importanță vitală. Pentru cercetători nu este ceva nou, dar pentru mulți oameni, da.

Turcia este așezată la răscruce. În mare, aici sunt două mari rute de migrație a păsărilor, autostrăzi pe care trec milioane de păsări. Una dintre ele leagă Europa de Africa, și înapoi. Aceasta trece peste Bosfor. Cealaltă duce la stepa din Rusia, via deșertul arab. Păsările fac deseori o oprire aproape de Van, la marele lac. Trebuie să știi că păsările câteodată se rătăcesc când migrează. Se rănesc, se izbesc unele de altele în zbor. Sau sunt extenuate și cad pe pământ.

Când am făcut cercetare de teren în Van, toți sătenii de prin zonă știau de păsări. Au văzut destul de des păsări cu inele, trackere², tag-uri. Aici, în regiunea din jurul orașului Elaziğ, sătenii nu au habar de așa ceva.”

Apaydin își dă drumul la vorbă. E în largul lui. ”Hai să-ți povestesc ceva. Am crescut la țară, în preajma orașului Adana. O familie simplă. Mai demult n-aveam mașină, acasă aveam un măgar. Îmi amintesc foarte bine că a murit măgarul când eram tânăr. L-am dus atunci hăt departe pe câmp. În mai puțin de o oră nu a mai rămas nimic din el. Nimic! Devorat în întregime de vulturi. Vulturi negri, mai precis. Care acum aproape că au dispărut. Așa repede merge treaba! Una dintre consecințe este că acum astfel de păsări zboară câteodată singure. Migrează ”solo”. Și atunci se poate întâmpla să se rătăcească. Dacă ai ghinion, ești prins de un sătean din Altinayva.”

”Cine a dus șoimul 42311 la radiografie?” întreb.

Profesorul universitar Apaydin o sună pe asistenta lui. Puțin mai târziu își face apariția un veterinar tânăr, îmbrăcat din cap până în picioare în negru.

”Eu m-am ocupat, da,” zice veterinarul. ”A fost o situație destul de neplăcută. Șoimul a fost adus de niște tipi care făceau pe șefii, de la ocolul silvic. Mi-au trântit pasărea în brațe cu mesajul că trebuie băgată la aparatul cu raze X, la radiografie, ca să vedem dacă nu cumva e spion. ”Dar e pur și simplu o pasăre sănătoasă, bineînțeles că nu-i spion,” am mai spus eu.

”Ascultă, trebuie să îl controlăm.”

”Dar e un șoim sănătos tun, n-are nimic!”

”Nu contează!”

”De ce să expui o pasăre sănătoasă la radiații?”

”Ascultă, oamenii își fac griji. Suntem sub presiune.”

”Nu mi se pare o idee bună.”

”Ascultă, treaba trebuie făcută.”

---

² Dispozitiv electronic de urmărire și localizare cu GPS. (n.trad.)

Radiologul își ridică brațele în aer. Ce să fac, pare a spune.

Mergem la sala de radiografie, o cameră cu un colțișor care are o ușă de plumb.

”Aripile unei păsări trebuie desfăcute, nu se vede nimic la radiografie,” spune. ”Un jurnalist turc a scris după aceea că arăta de parcă am crucificat pasărea. Apoi le-am dat-o înapoi, au promis că-l eliberează pe șoim. Aceasta este procedura normală. Am scris numele și prenumele păsării pe spatele imaginii de la radiografie: *Israil Ajan*. Spion israelian. Așa, ca să le fac un pic în ciudă.”

Două zile mai târziu, șoimul 42311 a fost eliberat de către pădurari, sub supravegherea atentă a camerelor de luat vederi de la birourile de presă din Turcia, care au adăugat o declarație: ”După controlul inițial, autoritățile au decis să nu depună nicio plângere, iar pasărea acuzată pe nedrept de spionaj este din nou liberă să își ia zborul.”

***

Mă duc să consemnez faptele și în Israel, la departamentul ornitologie a Universității din Tel Aviv. Sunt curios dacă pasările cu inel din Israel sunt arestate, fiind luate drept spioni, sau poate că sunt cu adevărat folosite pentru spionaj?

”Pe subiectul ăsta pot să vorbesc ore – dar ce spun, zile întregi,” îmi spune la telefon profesorul universitar Yossi Leshem. ”Vino pe la noi, în campus.”

La fel ca în Elaziğ, campusul enorm din nordul Tel Avivului face parte din oraș, doar că pe aici nu poți să o iei ca să eviți ambuteiajele. Complexul este păzit strașnic. În fața clădirii unde au ornitologii biroul, la etajul șase, este expus parbrizul de sticlă al unui avion de vânătoare F-16. În stânga e o gaură enormă, ca și cum ar fi trecut prin el un proiectil.

Iau liftul, rătăcesc pe un coridor lung și într-un final găsesc biroul lui Leshem, un cabinet de curiozități aflat în dezordine. Văd sute de mape pline de hârtii, studii și reviste. Stau grămadă pe jos, pe birou, în dulapuri care stau să se prăbușească sub greutatea hârtiilor. Pe birou sunt trei telefoane, zeci de certificate sunt puse pe pereți. Și mai sunt sute de păsări în biroul lui – păsări împăiate, statuete mici de vulturi, bufnițe, acvile. Păsări de sticlă, de lemn, de piatră, de metal.

Lui Leshem îi place să vorbească. Are un chip grăsuț, cu ochi jucăuși, plus o enormă claie de păr creț, cărunt.

”Am 72 de ani,” zice el. ”Sunt un profesor universitar la pensie. Dar încă muncesc, după cum se vede. Toată viața m-am ocupat cu păsările. Și asta fac și acum, în fiecare zi! Ce vrei să știi? Am căutat niște chestii pentru tine. Adi! Adi, m-auzi?”

Dintr-o cameră alăturată se aude un oftat. ”Da, Yossi – ce este?” răspunde asistenta lui.

”Trimite-i toate datele despre vulturul din Sudan! Și vulturul acela din Siria, care a fost prins atunci. Știai că talibanii au pus o dată o dropie cu guler să comită un atac sinucigaș? Adi! Trimite-i și dropia aia! Și vulturul care a fost împușcat din zbor în Liban și care avea un inel de la noi. Și a mai fost o barză în Egipt.”

Notez rapid în timp ce vorbește.

”Acum cinci ani a fost prins un șoim în Turcia. Avea pus un inel de la noi, turcii au crezut că era spion. Cred că l-au băgat să-i facă și o radiografie, să fie siguri că nu e spion!”

”Asta știi,” zic. ”Am fost la ei, tot satul a fost agitat nevoie mare. Până la urmă autoritățile au eliberat pasărea, dar a durat ceva,” zic.

”Așa se întâmplă mai mereu,” zice el.

”Cum procedați, mai exact, când citiți o asemenea știre? Ce faceți apoi? Totuși voi sunteți până la urmă responsabili pentru inelele puse acestor păsări?”

”De fiecare dată este altfel, bineînțeles. Când pe undeva, prin țările învecinate, prind o pasăre și o bănuiesc de spionaj, atunci avem o rețea de – cum să spun – prieteni și cunoștințe care pot să ajute un pic. Totul se petrece neoficial, înțelegi? Mai ales prin Iordania. Acolo știu pe cineva, un iubitor de păsări, care iarăși poate să ajute și să trimită un mesaj, ei bine – poți doar să speri că se termină cu bine.”

Profesorul universitar Leshem se scarpină la cap. Este neliniștit. Genul de profesor universitar care nu poate sta locului. Cele două asistente ale sale sunt foarte ocupate să adune și să printeze articole din tot felul de ziare și publicații științifice.

”Câte păsări urmăriți cu trackere?”

”În ultimii ani? Un moment, să mă gândesc. De puțină vreme, încă un proiect mare, cu o sută douăzeci de berze. Mai sunt vulturii suri, pe care îi reintroducem în nord, acolo sunt cincizeci de trackere. Mai e un astfel de proiect în Deșertul Negev, acolo sunt poate patruzeci de trackere. Un student face o cercetare la o groapă de gunoi, documentează deplasările păsărilor cu 96 de radioemițătoare. Asta-i tot ce facem cu trackere, cu dispozitive electronice. Dar nu uita că mai punem și inele câtorva mii de păsări, bineînțeles.”

”Și câte dintre ele sunt așa, ca șoimul? Câte păsări sunt arestate prin țările vecine pentru că sunt spioni israelieni?”

”Un număr acceptabil, din punctul meu de vedere. În ultimii zece, douăzeci de ani cam douăzeci, până la treizeci de păsări. Zboară de-a curmezișul regiunii, dar dacă vede cineva o pasăre cu un tracker sau cu un inel pe care scrie Israel – da, atunci e *uuuuu, aaaaa* – un spion!” Povestea cu vulturul din Siria este chiar deosebită, să o cauți o dată să te uiți. Adi? Îți trimiți datele despre vulturul din Siria?”

”N-ar fi o idee să gravați altceva pe inele, în loc de TEL AVIVUNIA?” întreb.

”Dacă s-ar putea! Problema este că ține de felul în care sunt făcute regulile. Fiecare țară are un centru unde se pun inele și pentru așa ceva sunt standarde internaționale. La universitate, aici, nu putem pur și simplu să le schimbăm,” explică Leshem.

În birou sunt multe certificate militare, machete ale unor avioane de vânătoare, fotografii cu piloți ale forțelor aeriene, care stau la poză.

”Ai văzut parbrizul de avion de jos?” întreabă Leshem. ”E de la un F16! A dat peste un pescăruș când zbura deasupra Mării Galileei. Nu e de la vreun glonț, de la pescăruș a fost. Îți dai seama. Un parbriz din așa de avion e dintr-un material extraordinar de rezistent. Dar dacă un avion de vânătoare zboară cu nouă sute de kilometri pe oră, atunci un pescăruș de trei sute de grame e ca o rachetă.”

Forțele aeriene israeliene se pare că finanțează o bună parte din proiectele și cercetările lui Leshem. ”Mi-am început cercetarea în cadrul forțelor aeriene,” explică el. ”Forțele aeriene israeliene pierduseră până în acel moment, anii optzeci, unsprezece avioane de la *birdstrikes*³. De șaptezeci și cinci de ori au fost incidente cu daune materiale, de fiecare dată de peste un

---

³ Coliziunea unui avion cu o pasăre sau un stol de păsări. (n. trad.)

milion de dolari. Trei piloți și-au pierdut viața. M-am oferit să fac ceva. Am început să studiez migrația păsărilor, să o documentez, poate astfel pot fi prevenite aceste *birdstrikes*. Am fost să zbor cu un planor, timp de 272 de zile. În fiecare zi. Primăvara, de la granița Egiptului spre nord, toamna invers, de la granița cu Liban și Siria spre Egipt. Am documentat în întregime migrația păsărilor. Am zburat alături de păsările de pradă, de pelicani, de berze. Le-am numărat, am aflat unde mănâncă, pe ce rute călătoresc.”

”Cu succes?” întreb.

”Daunele aduse avioanelor au scăzut cu 76 de procente de când forțele aeriene israeliene cunosc cu exactitate rutele migrației păsărilor. Salvăm viețile piloților și ale păsărilor, bineînțeles. Cred că au fost economisite 1,5 miliarde de dolari. Nu-i rău, nu?”

***

Mă surprinde că sunt atât de multe contacte între iubitorii de păsări din Israel și cei din țările dimprejur. Israel are tratate de pace cu Iordania și Egipt, dar în rest este totul incert și, în cele mai multe cazuri, contactele reciproce sunt interzise. Dacă ai fost în Israel, nu mai intri în țări ca Siria sau Iran. Zborurile israeliene cu destinații de vacanță trebuie să evite mare parte din Orientul Mijlociu, multe linii aeriene arabe fac un ocol larg în jurul Israelului. Dar pentru iubitorii de păsări se pare că altfel stau lucrurile.

”E ca la muzicieni,” spune Leshem. ”Se recunosc între ei imediat. Așa e și cu iubitorii de păsări. La fel îi recunoști. Au aceleași hobbyuri, aceleași pasiuni. Vorbești aceeași limbă. Bine, el poate să vorbească arabă și eu ebraică, dar totuși ne înțelegem.”

”Sunt folosite păsările pentru spionaj?” întreb. ”E ceva überhaupt posibil?”

”Nu ține de specialitatea mea,” zice el. ”Bineînțeles că în principiu este posibil, dar ce ai putea să faci cu informația respectivă? Poți să instalezi o cameră de luat vederi pe o pasăre și să urmărești zborul. Asta facem și noi câteodată. Trebuie să mergi o dată în Haifa să vezi, acolo este un laborator cu trackere și camere de luat vederi și de toate. Dar la spionaj în sine nu mă pricep. Un șoim ar putea fi totuși antrenat. Dar păsările migratoare și alte păsări, nu. În orice caz, nu e ca și când aș avea aici o uriașă rețea clandestină de spionaj cu păsări. Ne străduim din

răspuși să ocrotim păsările. Țin foarte mult la vulturi. Sunt specii protejate, în mod cert în Orientul Mijlociu. Vulturul apare de douăzeci și opt de ori în Biblie! O dată am văzut într-adevăr un schelet de animal înconjurat de o grămadă de vulturi flămânzi, dar nepotul meu o să vadă vreodată așa ceva? Șansele sunt mici, ca să fim cinstiți. De aceea facem toate astea.”

Îmi iau rămas-bun de la Leshem. Din biroul alăturat vine una dintre cele două femei, cu o plasă plină de articole, patru cărți despre păsări, dosare, hărți. ”Ai destule ca să aprofundezi subiectul,” râde el. ”În regiunea asta poți în mod sigur să afli o grămadă de lucruri despre oameni dacă știi multe despre păsări.”

PORCUL

(...)

”Ce vreau să te întreb,” fac eu o încercare, ”este cum procedezi de fapt în această privință. Voi veniți în ajutorul animalelor și este o muncă foarte frumoasă, care aduce satisfacții – asta văd și eu. Dar nu ar fi mai bine să veniți în ajutorul oamenilor?”

Adi este surprins de întrebare. ”Normal că nu e ca și când dacă îi ajuți pe unii, nu mai poți să-i ajuți pe ceilalți,” zice el, după un timp. ”Nu e ca și când nu mi-ar păsa de oameni, dacă le ajut pe animale. Doar că sunt foarte pasionat de tot ce ține de animale. Cred în mod sincer că poți să faci diferența. Ajuți un imigrant cu handicap. Și un animal cu handicap. Cred că animalele sunt cele mai sărmane de pe lume. Nimeni nu le dă un glas. Și sunt exploatate în atât de multe feluri: le mulgem de lapte, le expunem în ferme de vizitat pentru copii, facem piese de îmbrăcăminte din ele, le mâncăm. Asta e sarcina mea, o văd ca pe o obligație, să le dau o voce animalelor.”

Aceeași întrebare o adresez puțin mai târziu lui Adit Romano.

”Aud adesea lucrul ăsta, primim câteodată această critică din partea țărilor din lumea arabă. Ca să vezi! Israelienii se poartă mai bine cu animalele decât cu palestinienii!” mărturisește Adit.

”Păi până la urmă așa și este, nu?” îi dau eu replica. ”Ne aflăm la nici doi kilometri de Malul de Vest al Iordaniei. Îi aud aici pe oameni cum spun că este o cruzime să ții animalele după un gard, că sunt lipsite de libertate. Dar în jurul Fâșiei Gaza este un gard gigantic. Cine se apropie de el este împușcat mortal.”

Adit are răspunsul pregătit. ”Spunem mereu același lucru. Nu suntem o organizație politică, ne ocupăm de animale și de abuzul asupra animalelor în industria produselor bio. Cred că toți oamenii și toate animalele merită să fie respectate. Nu luăm partea nimănui. Dacă te gândești bine, violența din lume începe chiar din farfuria ta, cu furculița și cuțitul,” zice ea. ”Dacă noi credem că sunt alte ființe care pur și simplu trebuie doar să ne stea la dispoziție, și că putem face orice cu ele, le putem închide, le putem schingiui, le putem mânca, atunci de acolo vine problema. Țasta e motivul pentru care e atâta violență. Că e îndreptată împotriva animalelor sau Palestinei. Începe – și vorbesc serios – cu furculița și cuțitul din mâinile tale.”

Întrevederea a luat sfârșit. Nimeni nu mă conduce la plecare, mai dau o tură prin fermă și mă duc să stau pe o băncuță în mijlocul pășunii. Din pământ se ridică mirosul serii. E liniște. Porcii dorm, găinile sunt în cuibar. Trece o căpriță care are un căruț cu roțile. Piciorușele din spate se târâie în spatele corpului, care atârână într-un ham. Roțile merg greu pe iarbă. Căprița vine la mine. O mângâi pe cap, căprița cu căruciorul merge mai departe. Soarele aproape stă să apună. În momentul în care dau să mă ridic, vine un vițel, un tăuraș, să mi se întindă la picioare.

Sunt nedumerit.

Toată lumea este fericită aici. Voluntarii, vizitatorii, toată lumea mângâie animalele, ca și mine. Animalele – trebuie menționat – sunt cel puțin la fel de fericite. Cu cât mă gândesc mai mult, cu atât ajung la concluzia că este într-adevăr cel mai pașnic loc pe care l-am văzut în Orientul Mijlociu.

Totuși ceva nu e în regulă.

În timp ce încerc să mângâi vițelul pe pielea lui netedă, încerc să înțeleg. Cum poate să fie o pasăre cât se poate de obișnuită luată drept spion, asta înțeleg. Cum cari cai sau șoimi cu avionul de la un capăt al lumii la altul, și asta înțeleg. Pricep că un leu, un dromader sau un șoim pot fi un trofeu sau un simbol. Înțeleg chiar și dacă ești putred de bogat și trăiești la oraș, ții totuși animale, pe care le lași în grija muncitorilor imigranți, chiar dacă faci toate astea doar ca să simți că duci mai departe ce făceau strămoșii tăi. Înțeleg că poți să împuști niște acvile în zbor și înțeleg că îți duci păsările să fie tratate în clinici scumpe. Pricep că te poți împrieteni cu o beluga – cât aș fi vrut să o zăresc măcar o dată în portul din Gerze. Înțeleg că a avea grijă de porci poate fi un act de eroism. Dar să salvezi animale din zone de război în timp ce oamenii mor pe acolo, asta poate e mai greu de înghițit, dar înțeleg. Mai ales dacă vrei să-ți demonstrezi punctul de vedere, dacă vrei să schimbi ceva. Și chiar dacă prin asta dovedești că *se poate* și altfel. Dar că animalele sunt mai importante decât oamenii, că nu ții găinile după o plasă de sârmă, dar poți tolera ca oamenii să stea în spatele unui gard, nu, așa ceva, cu cea mai mare bunăvoință din lume, tot nu pot să înțeleg.

Îl scol pe vițelul de la picioarele mele și mă ridic. Dacă mă uit înapoi, pe locul pe care am stat s-a dus să stea, mulțumit, un curcan. Mă duc cu gândul la tata. Cu cât știi mai multe despre oameni, cu atât mai mult o să ții la animale.